

УДК 78 (038):81'374

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.2.10>

ПРИНЦИПИ АДАПТАЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНИХ ТЕРМІНІВ ФОТОГРАФІЇ

PRINCIPLES OF ADAPTING BORROWED PHOTOGRAPHY TERMS

Теглівець Ю.В.,

orcid.org/0000-0002-7221-7554

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

У наукових дослідженнях останніх десятиліть особливу увагу приділяють процесам чужомовного впливу на національні терміносистеми, що зумовлено не лише інтенсивністю міжкультурної комунікації, а й стрімким розвитком технологій, які потребують номінування нових понять. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу процесів адаптації запозичених термінів у терміносистемі фотографії з урахуванням сучасних мовних тенденцій. Мета статті полягає у виявленні та систематизації основних принципів адаптації запозичених термінів фотографії.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що процес адаптації запозичених термінів фотографії реалізується на кількох рівнях мовної системи. Фонетична адаптація полягає у відтворенні звукової форми одиниць мови-джерела засобами, що є максимально наближеними до фонетичної системи мови-реципієнта. Її можна реалізувати за допомогою передавання звучання чужомовного слова (транскрипція) або відтворення його графічної форми (транслітерація). Калькування як спосіб адаптації запозичених термінів передбачає відтворення структурно-семантичної моделі слова або словосполучення мови-джерела за допомогою власних мовних засобів. Калькування орієнтоване на передачу змісту, що дає змогу інтегрувати нові поняття без прямого запозичення чужомовної форми. Словотвірна адаптація сприяє формуванню нових одиниць і підвищує рівень системності термінології. Семантична адаптація – це зміна або уточнення значення чужомовної одиниці відповідно до потреб галузі. У термінології фотографії вона через звуження, розширення, спеціалізацію та метафоризацію значення.

Отже, встановлено, що принципи адаптації запозичених термінів фотографії реалізуються на всіх мовних рівнях і відображають загальні тенденції розвитку української наукової мови.

Ключові слова: термінологія, термін, терміносистема, фотографія, запозичення.

In recent decades, scholarly research has paid particular attention to the processes of foreign-language influence on national terminological systems, driven not only by the intensity of intercultural communication but also by the rapid development of technologies that require the naming of new concepts. The relevance of this study is обусловлена the need for a comprehensive analysis of the processes of adaptation of borrowed terms in the terminology of photography, taking into account current linguistic trends. The aim of the article is to identify and systematize the main principles of adapting borrowed terms in photography.

The analysis of empirical material shows that the process of adapting borrowed photographic terms is implemented at several levels of the language system. Phonetic adaptation involves reproducing the sound form of source-language units using means that are максимально близькими to the phonetic system of the recipient language. It can be achieved through the transmission of pronunciation (transcription) or the reproduction of the graphic form (transliteration). Calquing as a method of adapting borrowed terms involves reproducing the structural and semantic model of a word or phrase from the source language by means of the recipient language. It is oriented toward conveying meaning, which allows the integration of new concepts without direct borrowing of foreign forms. Word-formation adaptation contributes to the creation of new lexical units and enhances the systematic nature of terminology. Semantic adaptation is understood as the modification or specification of the meaning of a borrowed unit in accordance with the needs of the field. In photographic terminology, it is realized through narrowing, expansion, specialization, and metaphorization of meaning.

Thus, it has been established that the principles of adaptation of borrowed photographic terms are implemented at all linguistic levels and reflect the general trends in the development of the Ukrainian scientific language.

Key words: terminology, term, term system, photography, borrowing.

Загальна постановка проблеми. Розвиток мовних систем відбувається в умовах інтенсивної міжкультурної комунікації, що істотно впливає на формування та функціонування спеціалізованих терміносистем. Проблему запозичення та адаптації термінів розглядають як одну з основних у межах термінознавства, соціолінгвістики та лінгвокультурології. Це зумовлено тим, що терміни, на відміну від слів загальноживованої лексики, виконують функцію

точного позначення спеціалізованих понять, а отже, потребують високого рівня системності, однозначності та нормативності [4]. Сучасні терміносистеми характеризуються відкритістю та динамічністю, що зумовлює постійне оновлення їхнього складу, зокрема шляхом запозичень, які, однак, не завжди проходять повноцінну мовну інтеграцію [3]. Однією з таких динамічних і відкритих до інновацій галузей є фотографія, яка поєднує технічний, мистецький і комунікатив-

ний компоненти. Унаслідок цього відбувається систематичне поповнення її термінного складу за рахунок чужомовних запозичень, що відображають нові технологічні процеси, інструменти, практики знімання та оброблення зображень тощо.

З одного боку, інтенсивне проникнення чужомовної лексики сприяє інтеграції української термінології у світовий науково-технічний простір, забезпечуючи взаєморозуміння між фахівцями різних країн. З іншого боку, відсутність чітких норм і принципів адаптації призводить до появи варіантних форм, що можуть ускладнювати професійну комунікацію, знижувати рівень стандартизації та створювати труднощі у навчальному й науковому дискурсі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу процесів адаптації запозичених термінів у терміносистемі фотографії з урахуванням сучасних мовних тенденцій.

Мета статті полягає у виявленні та систематизації основних принципів адаптації запозичених термінів фотографії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових дослідженнях останніх десятиліть особливу увагу приділяють процесам чужомовного впливу на національні терміносистеми, що зумовлено не лише інтенсивністю міжкультурної комунікації, а й стрімким розвитком технологій, які потребують номінування нових понять. Проблеми чужомовних запозичень у своїх працях розглядали такі науковці, як І. Барнич [1], С. Булик-Верхола, Ю. Теглівець [2], І. Казиминова, Н. Халіновська, Л. Яценко [3], І. Кочан [4], Н. Краснопольська [5], А. Радчук [6] та ін. Дослідники зазначають, що мова, з одного боку, збагачується новими мовними одиницями, з іншого – відбувається витіснення власних елементів, які замінюються словами із подібним значення [6]. Ефективність функціонування запозиченого терміна залежить від ступеня його відповідності нормам мови-реципієнта та здатності виконувати номінативну функцію без втрати точності [2].

Виклад основного матеріалу. Терміносистема галузі фотографії формується як відкрита динамічна структура, у якій співіснують одиниці різного ступеня адаптованості. Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що процес адаптації запозичених термінів фотографії реалізується на кількох рівнях мовної системи. Відповідно до сучасних підходів у термінознавстві доцільно виокремлювати фонетичний, морфологічний, словотвірний і семантичний рівні

адаптації, що взаємодіють між собою та забезпечують інтеграцію чужомовних одиниць у мовну систему.

Фонетична адаптація полягає у відтворенні звукової форми одиниць мови-джерела засобами, що є максимально наближеними до фонетичної системи мови-реципієнта. Її можна реалізувати за допомогою передавання звучання чужомовного слова (транскрипція) або відтворення його графічної форми (транслітерація). При цьому ступінь адаптації може варіюватися від майже повного відтворення оригінального звучання до значної трансформації, зумовленої структурними особливостями української фонологічної системи. Вибір того чи іншого способу зумовлюється сукупністю внутрішньомовних і позамовних чинників. У цьому процесі відбувається заміна невластивих звуків найближчими відповідниками, а також узгодження наголосу відповідно до українських акцентуаційних норм [2]. Наприклад, термін *zoom* ([zu:m]), який в українській мові набуває форми *зум*, характеризується заміною довгого голосного [u:] на український [y] без збереження ознаки довготи, оскільки українська мова не має фонетичної опозиції за тривалістю голосних. Термін *camera* (['kæməɾə]) в українській мові реалізується як *камера*, що передбачає заміну голосного [æ] звуком [a], а також усунення редукованого голосного [ə], який не є характерним для української фонологічної системи. Термін *pixel* (['pɪksəl]) адаптується як *піксель*, що передбачає заміну голосного [i] українським [i] та редукованого [ə] голосним [e]. У терміні *filter* (['fɪltəɾ]) спостерігаємо не лише заміну голосного [i] на [i], але й редукацію кінцевого голосного [ə], що призводить до формування форми *фільтр*. Термін *flash* ([flæʃ]) адаптується як *флеш*, де голосний [æ] передається через [e], що свідчить про варіативність фонетичної адаптації залежно від фонетичного оточення.

Показовим прикладом комплексної адаптації є термін *lens* ([lenz]) – *лінза*. У процесі його адаптації відбувається низка фонетичних перетворень, зумовлених відмінностями між фонетичними системами англійської та української мов. Передусім спостерігаємо заміну голосного [e] на [i], що пов'язано з тенденцією до підвищення голосного в адаптованій формі та узгодженням із фонетичними нормами української мови. Приголосні [l], [n], [z] загалом зберігаються, однак кінцевий приголосний [z] переходить у позицію перед голосним унаслідок подальшої морфологічної перебудови слова. Важливими

також є усунення односкладової структури та поява додаткового складу, що реалізується через введення голосного [а] та форманта -з-а.

Одним із важливих способів адаптації запозичених термінів у сучасній українській мові є транслітерація, що полягає у передаванні графічної форми слова мови-джерела засобами алфавіту мови-реципієнта. У терміносистемі фотографії цей спосіб адаптації набуває особливої актуальності, оскільки значна частина термінів функціонує в умовах цифрового середовища. Водночас він не завжди гарантує повноцінну інтеграцію терміна в мовну систему, оскільки зберігає його чужомовну графічну структуру або лише частково адаптує її. Значну кількість таких транслітерованих термінів фотографії запозичено з англійської мови (*гістограма, дагеротипія, мікрофотографія, плагін, фотосесія, бітмап, рендер, прев'ю*), з латинської мови (*аберація, градієнт, дисперсія, дисторсія, дифракція, експозиція, експонетр, композиція*), з французької мови (*байонет, кадр, каше, колаж, міра*), з німецької мови (*бленда*), з грецької мови (*амбромінія, анастигмат, ахромат, діафрагма, калотипія*), з іспанської мови (*ласо*).

Транслітерація у терміносистемі фотографії виконує, насамперед, функцію збереження графічної ідентичності терміна та забезпечує його впізнаваність. Її використання часто супроводжується поєднанням із фонетичною та морфологічною адаптацією. Зокрема, у терміносистемі фотографії широко функціонують назви форматів файлів, які зберігають свою первинну латинську графіку: *JPEG, TIFF, PNG, RAW*. Ці одиниці не зазнають транслітерації у традиційному розумінні, а виступають як графічно незмінні терміни, що мають статус міжнародних стандартів.

Аналогічну тенденцію простежуємо у використанні назв програмного забезпечення для оброблення зображень – *Adobe Photoshop, Adobe Photoshop Lightroom, Adobe Bridge, ACDSee, Digital Photo Professional, Adobe Acrobat*. Збереження оригінальної графічної форми зумовлене тим, що такі назви функціонують як терміни, але не підлягають транслітерації, оскільки їхнє написання закріплене виробниками програмного забезпечення.

Окрему групу становлять назви сучасних AI-сервісів та нейромереж, що використовуються для оброблення фотографій, зокрема *ON1 Photo, Capture One AI, Remini AI, Imagen AI, Photolemur, Leonardo AI, RunwayML, BlueWillow*.

Калькування як спосіб адаптації запозичених термінів передбачає відтворення структурно-се-

мантичної моделі слова або словосполучення мови-джерела за допомогою власних мовних засобів. Калькування орієнтоване на передачу змісту, що дає змогу інтегрувати нові поняття без прямого запозичення чужомовної форми. У термінології фотографії цей спосіб адаптації реалізується здебільшого на рівні складених термінів, водночас зберігаючи семантику чужомовного прототипу. Калькування може реалізуватися в повній і в частковій формі. Під час повного калькування всі слова перекладено українською мовою: *burst shooting – серійна зйомка, depth of field – глибина різкості, double exposure – подвійна експозиція, dynamic range – динамічний діапазон, long exposure – довга витримка, rule of thirds – правило третини*. У деяких термінах може змінюватися порядок компонентів відповідно до норм українського синтаксису: *image processing – оброблення зображення, color correction – корекція кольору, exposure compensation – компенсація експозиції, face recognition – розпізнавання обличчя, focus point – точка фокусу, image enhancement – покращення зображення, noise reduction – зменшення шуму, white balance – баланс білого*.

За умови часткового калькування частину словосполучення перекладено українською мовою чи транслітеровано, частину залишено без змін: *zoom lens – зум-об'єктив, wide-angle lens – вайд-об'єктив*. Такі гібридні утворення відображають перехідний характер адаптаційних процесів.

Перевагою калькування є його здатність забезпечувати зрозумілість і прозорість термінів, оскільки вони формуються з використанням уже відомих мовних елементів. Водночас цей спосіб адаптації має певні обмеження: буквальный переклад може призводити до появи громіздких або неприродних конструкцій, що не відповідають мовній практиці. Крім того, кальки можуть конкурувати із запозиченими формами, що впливає на варіативність і нестабільність терміносистеми. Відтак ефективність цього способу залежить від балансу між точністю перекладу та відповідністю мовним нормам, що потребує подальшого наукового осмислення та унормування.

Морфологічна адаптація передбачає пристосування запозичень до категорій роду, числа, відмінка, а також їхню участь у словотвірних процесах. Наприклад, до чоловічого роду належать такі терміни, як *сенсор, штатив, об'єктив, кадр, спалах, байонет, адаптер, софтбокс, рефлектор, стабілізатор, градієнт, пресет*

тощо. До жіночого роду – *камера, матриця, витримка, діафрагма, глибина, експозиція, різкість, корекція, текстура, контрастність, віньетка, композиція, перспектива*. До середнього роду або невідмінюваних одиниць належать терміни *боке, відео, ласо, портфоліо, фото* тощо. Окремо варто відзначити морфологічну адаптацію назв осіб у сфері фотографії: *фотограф – фотографка, ретушер – ретушерка, оператор – операторка, дизайнер – дизайнерка*.

У контексті сучасного розвитку термінології фотографії словотвірна адаптація тісно пов'язана з впливом цифрового середовища, де нові терміни швидко поширюються та набувають нових форм. Це сприяє активізації дериваційних процесів, однак водночас ускладнює їхнє унормування. Ефективність словотвірної адаптації залежить від поєднання з іншими способами адаптації та відповідності мовним нормам, що потребує подальшого дослідження та унормування. Аналіз термінів фотографії свідчить, що словотвірна адаптація реалізується передусім через використання традиційних українських дериваційних моделей. Одним із найпоширеніших способів є суфіксальне творення, за допомогою якого від запозичених основ утворюються похідні слова різних частин мови: іменники (*діафрагма → діафрагмування, фокус → фокусування, кадр → кадрування, ретуш → ретушування, тон → тонування*), прикметники (*цифра → цифровий, портрет → портретний, студія → студійний, фокус → фокусний*), дієслова (*фокус → фокусувати, кадр → кадрувати*). Префіксальний спосіб реалізується через приєднання префіксів до запозичених основ, що сприяє формуванню нових термінів (*зйомка → перезйомка, експонувати → переекспонувати, недоекспонувати, візуалізація → превізуалізація*). Окрему групу становлять складні терміни утворені шляхом поєднання різних компонентів – *зум-об'єктив, світлокорекція, кольорокорекція, фотооброблення, макрофотографія, фотозона, фотокнига* тощо.

Семантична адаптація – це зміна або уточнення значення чужомовної одиниці відповідно до потреб галузі. Такі терміни можуть набувати специфічних значень, які відрізняються від їх

первісного вживання. Наприклад, лексема *layer* означає «шар», як термін в графічних редакторах використовується для позначення окремого рівня зображення, який можуть редагувати окремо від інших. Термін *mask* первісно означає «маска» як фізичний об'єкт, однак у фотографії та графічних редакторах він позначає інструмент, який дозволяє вибірково застосовувати ефекти до частини зображення. Лексему *highlight* у загальноживаній лексиці використовують у значеннях «підсвічувати» або «виділяти», у фотографії такий термін позначає найсвітліші фрагменти зображення. Термін *shadow* («тінь») використовують у фотографії не лише у прямому значенні, а й як параметр оброблення зображення, що відповідає за темні фрагменти кадру. Лексему *grain* («зерно») застосовують для позначення візуального шуму або текстури зображення, що імітує плівкову фотографію. Нове значення в обох випадках формується на основі асоціативної подібності.

Основних причини семантичної адаптації пов'язані, насамперед, з культурними та технічними особливостями, оскільки технічні процеси чи інструменти можуть мати різні назви або функціональні особливості в різних країнах. Зокрема, деякі терміни можуть не мати точного відповідника в українській мові або терміни можуть змінювати своє значення чи отримувати нові відтінки в контексті професійного використання.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що адаптація запозичених термінів фотографії є складним багаторівневим процесом, який охоплює фонетичний, графічний, словотвірний та семантичний рівні. Кожен із них виконує специфічну функцію в інтеграції чужомовних одиниць, формуючи цілісну систему їхнього освоєння. Встановлено, що адаптація запозичених термінів фотографії відображає взаємодію глобальних і національних мовних тенденцій, поєднуючи прагнення до міжнародної уніфікації з необхідністю збереження мовної ідентичності. Подальші дослідження мають бути спрямовані на систематизацію принципів адаптації та розроблення рекомендацій щодо унормування термінології, що сприятиме підвищенню ефективності професійної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барнич І. І. Англійські запозичення в комп'ютерній термінології німецької та української мов. Львівський філологічний часопис. 2020. № 7. С. 13-18.
2. Булик-Верхола С., Теглівець Ю. Англіцизми у термінології фотосправи. *Південний архів (філологічні науки): збірник наукових праць*. 2017. № 73. С. 14-16.

3. Казимиrowa І. А., Халіновська, Н. О., Яценко Л. А. Наукова термінологія: проблематика, пошуки, перспективи. *Українська мова*. 2021. № 4. С. 49-59.

4. Кочан І. Іншомовні слова, калька чи національні відповідники? *Українська наукова термінологія: Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу»*. Київ: Наукова думка, 2009. №2. С. 9-26.

5. Краснопольська Н. Запозичення в українській термінології менеджменту. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 125-130.

6. Радчук В. А. Мова в Україні: стан, функції, перспективи. *Мовознавство*. 2002. № 2-3. С. 39-45

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026